

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XIII - XIV

RECUEIL DES TRAVAUX A L'HOMMAGE
DU PROFESSEUR RADOVAN SAMARDŽIĆ,
MEMBRE CORRESPONDANT DE L'ACADEMIE SERBE
DES SCIENCES ET DES ARTS, A L'OCCASION
DE SON SOIXANTIEME ANNIVERSAIRE

BELGRADE 1982—1983.

Василије КРЕСТИЋ

Српска академија наука и уметности
Београд

РАДОВАН САМАРЦИЋ

О шездесетогодишњици живота и тридесетпетогодишњици научног рада Радована Самарцића, Балканолошки институт Српске академије наука и уметности, којим он руководи од средине 1978. године, одлучио је да овај број *Balcanica*, у знак захвалности и признања за успешан рад и постигнуте резултате, посвети свом директору. Ови редови настају жељом колектива Балканолошког института. Њихов циљ је да се, поводом поменутих јубилеја, читаоци *Balcanica* упознају с научним радом и научним ликом Радована Самарцића, који је данас, несумњиво, један од водећих српских и југословенских писаца историје са угледом који није омеђен државним границама.

Активност Р. Самарцића је тројака, али у том тројству влада складно јединство. У исто време он је универзитетски наставник, плодан научни прегалац и писац, добар организатор и руководиолац научних послова.

Рођен у Сарајеву 22. октобра 1922. године, Самарцић је у месту рођења похађао основну школу и гимназију. Историјску пругу на Филозофском факултету у Београду завршио је 1949. године, где је дипломирао на општој историји новог века код проф. др Јорја Тадића. Одличан студент, Самарцић је био запажен од проф. Тадића који га је 1947. упутио у Дубровачки архив на истраживања. Резултат тог истраживања је први Самарцићев објављени рад *Подмладак дубровачких трговаца и занатлија у XV и XVI веку*, који се појавио 1948, пре равно тридесет и пет година.

Универзитетску каријеру Самарцић је започео 1950. године када је изабран за асистента на Катедри за општу историју новог века на Филозофском факултету у Београду. На истом факултету стекао је докторат наука 1956. одбранивши дисерта-

цију *Дубровачки песник и дипломата Јакета Палмотић*. За доцента је изабран 1957. Школску 1957—1958. годину провео је на специјализацији код професора Фернана Бродела у Паризу на *Ecole pratique des hautes études*. У звање ванредног професора унапређен је 1961. а редовног 1967. године. Током школске 1967—1968. године боравио је у Мајнцу (СР Немачка) на специјализацији у *Institut für europäische Geschichte*, где је највише пажње посветио изучавању најновијих метода у светској историографији. Декан Филозофског факултета био је у периоду од 1975. до 1977. године. Одлаком у пензију професора Тадића Самарџић је постао шеф Катедре за општу историју новог века а био је и управник Одељења за историју Филозофског факултета.

На факултету Самарџић предаје три предмета: општу историју новог века, историју модерне историографије и методологију. Студенти радо слушају његова предавања јер Самарџић суверено влада својом струком. Он поседује лепа знања која несегично и зналачки, методама врсног педагога, преноси на своје ученике. Привучени његовом садржајном речју и лепотом којом је исказује, а надасве угледом који је стекао писањем, Самарџић закупа пажњу многих младих и талентованих историчара. Захваљујући томе он спада у ред оних професора који имају понајвише постдипломаца и докторанада. Брижљивим радом и великим залагањем помогао је бројним историчарима широм земље да стекну највише научне квалификације. Његове заслуге за образовање нових научних кадрова нису мале и за то му се мора одати дужно признање.

Једна од основних хвале вредних особина Радована Самарџића као писца историје је та што он није уски специјалиста, што своје научно интересовање није омеђио тесним временским границама, скученим географским простором и малим избором тема и историографских проблема. Напротив. Кад је реч о времену које изучава оно се протеже од XVI до XX века. Када је реч о географском простору, његово интересовање везано је за југословенске народе под турском влашћу, за Медитеран и Османску империју. Проблеми којима се занима су бројни а најважнији су они који се тичу историје Дубровника, Београда, Хадучије, првог српског устанка, епископ песничтва и појединих значајнијих личности. Затим су ту путописи и путописци, историја историографије и историјска методологија.

Да би се један научник могао успешно бавити тако разноликим темама на тако широком географском пространству и захватати пуних пет и више векова, како чини Самарџић, мора имати изузетно широка знања и то, разумљиво, не само из уже струке него и из разних историји сродних дисциплина. Самарџић тим знањима располаже. Та његова знања су темељна а захваљујући томе што их је стекао на време и систематским ра-

дом он има све претпоставке за успешно бављење науком. Али, кад је реч о Самарџићу, научнику и историчару, или, како би сам то рекао, писцу историје, што он истински јесте, нису у питању само широка и лепа знања. Самарџић је својим делима показао да је рођен зато да би био писац историје. Он поседује изузетан смисао за анализу и синтезу. Подједнако је способан да разуме, да објасни и дубоко продре у саму срж питања било да проучава личности, друштва, државе или догађаје. Неоспорно је да поседује снажну имагинацију. Али, његова имагинација увек је утемељена на добром познавању чињеница које сазна и упозна дугим, стрпљивим, упорним а чешће и мучкопрним радом савесног истраживача. Уз то, ваља истаћи да Самарџић спада у ред оних наших врских научника који су, израсли из народа и срасли с њим читавим својим бићем, пуни народне мудрости и бистрине, богато обдарени тананим осећањем како за његову садашњост тако и за прошлост. Захваљујући том изузетном осећању, које омогућава лако и брзо понирање у сва кћења и стремљења народа, у његов дух, његова расположења, његову природу и суштину, Самарџић је као писац историје особен. Особен је и стога што своје резултате саопштава на једноставан, нимало конвенционалан начин, стиллом, језиком и речником који су привукли пажњу наше шире јавности и добили најласкавије оцене од најпозванијих књижевних критичара, који су га, као писца, с разлогом сврстали у ред оних чија слава није мала нити је пролазна.

Овим истицањем битнијих одлика Самарџићевог научног рада нужно је, ради потпунијег увида, додати и то да он нашу националну историју увек повезује са ширим и општијим збивањима, било оним која се тичу Средоземља, Отоманске царевине, Југоисточне или читаве Европе. Иначе, њега више привлаче теме општијег значаја од појединачних питања локалне важности. Када се пажљивије прегледа Самарџићева библиографија јасно се може уочити да он са пуно система и дубоко промишљено прилази научним пословима. Поред књига какве су *Мехмед паша Соколовић и Сулејман и Рокселана*, које су настале после вишегодишњих раскопких предрадња, истесане у маху од једне промаде, оплемене не само савршеним језиком и стиллом већ и богатством чињеница које су приказане изузетно снажним, за историчара готово неуобичајеном, сутестивношћу и уверљивошћу, Самарџић читавом низу питања прилази са пуно научног опреза, ниде не пренагљујући и не хитајући већ градећи и радећи поступно, идући од мањег ка већем, од једноставнијег ка сложенијем, али целовитијем. Таквим поступком настали су: *Велики век Дубровника*, *Писци српске историје* (књ. I, II) и *Усмена народна хроника*.

Од тренутка кад је под руководством свог учитеља, професора Тадића, 1947. закорачио у Дубровачки архив протекло је пуних десет година до настанка Самарџићеве монографије *Вели-*

ки век Дубровника. Дуто копајући по разним серијама за нашу историју богатог Дубровачког архива, Самарцић је вредно, са страшћу својственом сваком правом научнику, сабирао изворе за историју Дубровника али и за разне друге теме, које су се тичале не само његовог ужег већ и ширег залеђа. Тада су настали радови којима је Самарцић обogaћивао историју Дубровника и прошлост наших народа под турском влашћу у XVII веку. Он је проучавао живот града у свима његовим видовима. Подједнако су га привлачили привредни, нарочито трговачки, друштвени, политички, пре свих дипломатски, и културни односи у Републици. Посебну пажњу обратио је односима Босне и Дубровника, при чему је указао на сву сложеност веза мале Републике са моћном Отоманском империјом. Са жељом да уђе у све поре ондашњих збивања, Самарцић није запоставио ни односе Дубровника са Венецијом, својом старом и сталном противницом на Јадрану. Исто тако он је проучио настанак, развој и живот трговачких колонија Дубровника расутих по разним пределима Балканског полуострва.

Кад је проучио сва та и бројна друга питања, кад је у свему, колико је то под историчару могуће, упознао живот града, његове прађане и њихове обичаје, кад је успео да схвати, разуме и објасни поступке и хтења појединаца и читавог дубровачког друштва XVII века, Самарцић се прихватио писања монографије *Велики век Дубровника*. Са јасним концепцијама, којима се одликују сва његова дела, он се упустио „у наративни начин излагања и, у том излагању, у слободан избор података, јер је имао жељу да представи епоху и њену јединственост карактеристичним сусретима с људима и догађајима“. Сам каже да је нарацију схватио „као онај племенити начин историјског излагања, кад збивања сама откривају своју садржину и смисао. Настојао је да се резултати анализе, коју је вршио на многим местима, појаве у поступцима људи и у склопу догађаја“.

Великим веком Дубровника наука је добила једну колико корисну толико занимљиву и узбудљиву историју која је привукла пажњу не само стручних кругова већ и многих љубитеља прошлости и књижевности. У њој су приказани напори старих Дубровчана које су улагали после великог земљотреса 1667. године да би сачували независност и територијалну целокупност своје републике. У стручним круговима, у којима је књига добила највише оцене, запажено је да је Самарцић њоме „показао своје способности да аутентично представи, портретира и осмисли личности, да прикаже, драматично и помало патетично крупне догађаје — убиства, походе, битке“. Већ тада критичари су уочили да се појавио даровит писац који је у стању да бројне податке, архивске и друге, расути на разне стране, савлада на најбољи начин и од њих уме да сатка и оживи прошлост коју излаже онако како то чине само најврснији литерарни ствараоци.

Колико је чврста изворна подлога свега онога што је Самарџић саопштио у монографији *Велики век Дубровника* види се по његовој књизи грађе *Борба Дубровника за отстанак после великог земљотреса 1667г.* За само четири године, од почетка 1667. до краја 1670, у тој књизи објављено је око 500 докумената и то оних који су садржајно богатији и речитији од многих других, којима због ограниченог простора није било места у овој збирци.

Као што је *Велики век Дубровника* резултат вишегодишњег рада тако су и *Писци српске историје* настајали постепено, из године у годину, дуже од једне деценије. Историјом српске историографије Самарџић је почео да се бави средином шездесетих година. Уочио је да је то област која је у нашој историјској науци запостављена па се потрудио да попуни постојећу празнину. У двама досад објављеним књигама обухватио је више писаца српске историје. У првој су представљени Мавро Орбин, Јован Рајић, Нићифор Нинковић, Вук Стефановић Караџић, Стојан Новаковић, Владимир Ђуровић, Василиј Поповић и Јорџо Тадић, а у другој Свети Сава, прота Матија Ненадовић, Чедомил Мијатовић, Михаило Гавриловић, Васа Чубриловић, Иполит Ген, Јован Скерлић и Иво Андрић. Тематски новим текстовима Самарџић се другом књигом поново вратио делима Вука Караџића и Стојана Новаковића. Заинтересован за целину развитка српске историографије он се у свом досадашњем раду бавио, како сам каже, „само одређеним појавама”. Због тога неки чланци његових књига чине само краће нацрте за обимније студије. Други, опет, осветљавају писца „и његово дело с једне стране или због неке његове особите занимљивости. Има историчара који су уочени готово у целини, и њихово представљање је извршено сажимањем искуства које се о њима стекло. Неки пртежи дати су ширим и садржајнијим потезима. Није из поступка искључено ни разматрање појединих дела или одвојених раздобља у једном животном стваралаштву”.

Самарџићеве радови из области историје историографије одликују се низом изванредних особина. Без жеље да дамо потпуну анализу и оцену тих радова, истаћи ћемо неке њихове најбитније одлике. У средишту Самарџићева изучавања увек је историјско дело и његов резултат сагледан готово у свима важнијим консеквенцијама. То је, заправо, црвена нит која повезује већину радова ових његових књига и чини их садржајно јединственим. Он се мање упушта у конкретну анализу историјских радова појединих писаца а више оцењује место, време, улогу и значај појаве одређеног дела у одређено време на нашем простору. При томе, посебно кад је реч о нашим ранијим писцима историје, Самарџић са пуно успеха указује на утицај појединих историјских дела у конституисању српске нације и развитку српске националне и политичке мисли.

Студије објављене у двама књигама *Писаца српске историје* убедљиво говоре о томе да је реч о аутору који није спутан међама времена. Као што у првој књизи успешно расправља о раду Мавра Орбина и Јорја Тадића, тако у другој успешно пише о Светом Сави у модерној српској историографији и о Васи Чубриловићу. Овим књигама њихов писац је показао колико је захвално подручје историје историографије, колико је оно неистражено, колико је у стању да пружи новог, готово несагледивог а корисног и са становишта научног и националнополитичког и културног развика. Међутим, да би се историчари могли посветити изучавању историје историографије морају поред своје уже струке познавати и читав низ научних дисциплина, поред подручја којим се баве имати увид и у много шира европска кретања, у која се уклапају ова наша — ужа — балканска. Самарцић је својим књигама показао да располаже свима потребним предусловима. Захваљујући широком образовању, посебно знањима из историје књижевности, филозофије и филологије, а применом компаративног метода, он је на конкретним примерима успео да покаже како су различита достигнућа из разноликих области духовног стваралаштва Европе била прихватана од писца српске историје. *Писци српске историје* плене ерудитијом, лепим запажањима, логичним решењима и једном стално присутном људском топлином, поштовањем и разумевањем наших историка, чак и онда када се Самарцић према њиховом делу односи критички. Наиме, он је подједнако пријатан за читање и кад хвали и кад куди, јер у свему је и одмерен и умерен и деликатан, али и сутестиван и убедљив. Својим радовима из историје историографије Самарцић је једну занемарену дисциплину не само извукао из заборава него ју је подигао на један истински висок ниво. Њима је он на најбољи начин представио нашу науку и уврстио нас у ред оних културно напреднијих народа код којих је историја историографије била развијенија од наше, и са дужим традицијама, врло негована и привлачна грана. Заправо, двама књигама *Писаца српске историје* ми смо постали духовно богатији.

Сав посвећен изучавању српске прошлости у време османске, млетачке и аустријске власти, Самарцић је пуне три деценије стрпљиво сакупљао трагу о тој нашој историји. Као изворе за народну повесницу условно је узео и усмено песничко и прозно предање. Свестан значаја и вредности народног казивања он није унапред хтео да одбаци ту специфичну врсту извора а није могао ни да их прихвати без посебног претходног испитивања и проверавања. Проверавања је вршио тако што је некад народну традицију поредио са исказима писаних извора а некад је чинио обрнуто. На тај начин настао је низ студија, чланака, есеја, огледа и прилога од којих је само један део уврштен у књигу *Усмена народна хроника*.

На потпуно нов и мисаоно свежији начин на што је то чињено у нашој ранијој историографији, Самарџић је приступио изучавању народне хронике и постигао запажене резултате. Усмену традицију он посматра као вид историјске свести и свести о историји. Својим радовима убедљиво је показао да је усмена традиција сачувала свест о догађајима и о епохи, али на нивоу ондашњег морала и оновремене друштвене свести. Поређењем изворних писаних података са народном традицијом, посебно оном која се тиче хајдука и ускока, Самарџић је показао колико је ту готово изненађујуће сагласности а колико је мало одступања од суштинских збивања. Због те и такве веродостојности усмене народне хронике, кад се са ње одбаци песничко рухо, Самарџић је с правом убраја у посебну врсту историографских дела. „Као и свако друго историографско дело”, пише он, „и српска усмена хроника најверније говори о онима који су је стварали и слушали; догађаји блиски том тренутку дати су с поузданим избором чињеница, али и са политичким намерама у њиховом одређивању; старија историја није идеализована — представљена је онако како је сачувана у свести народа, боље речено од ње је запамћено оно чиме је она и даље деловала и што је у њој, због тога, било најдрагоценије; песма не говори само о завештаној идеји косовске жртве него и о богатству, снази и сјају некадашње државе, о законима на којима је она почивала, о лепоти задужбина која још увек надмашује све што се може видети на страни, о блеску који је витешко друштво за собом оставило”.

Увиђајући колико су нека питања усмене народне хронике замршена и тешко решива, Самарџић се са много научног опреза упуштао у њихову расправу. Пун логичних идеја и убедљивих закључака, он их образлаже и нуди решења, или указује на пут којим ваља ићи у решавању појединих проблема. Тамо где је имао поузданих података ишао је на уопштавања, на синтезе, какву је дао у тексту *Културна обнова и морално образовање у XVI и XVII веку*. Нужно је напоменути да Самарџић није једноставно прештампао своје радове о усменој народној хронички онако како их је најпре објавио у разним периодичним публикацијама. Припређујући их за штампу у посебној књизи, неки раније објављени радови послужили су му само као основа да напише нове и богатије текстове, неки су, пак, редиговани и допуњени новим подацима, тумачењима и закључцима. Очигледно је да Самарџића и даље занима ово историографско подручје па стога ваља очекивати и нове научне резултате.

Читајући *Усмену народну хронику* чак и најбољи познаваоци овог питања не могу остати равнодушни. Писац је толико инвентиван, логичан, убедљив и наметљив својим исказима и описима, својим размишљањем о времену, догађајима и српском друштву о којем казује предање, да читалац, сложио се са њим у целини или појединостима, обавезно обогаћује своје сазнање и

виђење о том давно прошлом добу. Кад Самарцић тумачи предање, било оно о косовском боју, о Марку Краљевићу, о хајдучима и њиховим харамбашама, или неко друго, онда је та врста историографских дела садржајем богатија, слојевитија и значајнија него што се то могло закључити по досадашњим радовима наших историчара. У сваком случају читалац *Усне народне хронике* „кроз бројна тешка и замршена питања природе и живота наше народне епике и њеног односа према историјским личностима и збивањима пролази бистрим током надахнуте мисли једног врсног научника”.

Проучавање историје српске историографије могуће је само онда ако се добро познају сви токови и методи историјске науке у Европи, чији је она саставни део. Да би могао приказати, анализирати и оценити дела српских историка, Самарцић је морао добро проучити ранију и савремену историографију Европе, пре свега ону која је настала на тлу Француске, Немачке, Италије и Енглеске. Данас је он, међу нашим историчарима, без сумње, један од најбољих зналаца тог опромног духовног блага које су нам оставили писци историје. Да је то тако показао је својим радовима из историје методологије у којима је расправљао о тешкоћама и преимућствима историчара свога времена, о односу историје и других научних дисциплина, о историји и природној средини, о функцији историјске свести у модерном времену и другим питањима. Поред тога што је тим радовима показао да је изванредно обавештен о свима важнијим токовима из области хуманистичких и природних наука од ренесансног времена до наших дана, Самарцић се представио и као историк који уме да буде оригиналан и у области теоријског начина мишљења.

Читав низ радова о разним питањима српске историје, због ограниченог простора, неће бити обухваћен овом скицом о научном лику Радована Самарцића. Међутим, мора бити забележено то да је он итекако задужио нашу науку објављивањем историјских извора. Поред већ поменуте књиге грађе *Борба Дубровника за отстанак после великог земљотреса 1667*, његовим трудом и радом настало је волуминозно дело *Београд и Србија у списима француских савременика*, које обухвата XVI и XVII век. Уз то, Самарцић је у два тома приредио за штампу *Историјске списе Вука Караџића* и учествовао у редиговању *Данице*. Научни метод објављивања архивске грађе Самарцић је у тој мери усавршио да је о томе написао и посебну студију, која представља прави и незаобилазни приручник за ову врсту посла. Начин на који он приређује грађу у сваком погледу је узоран. Његови предговори су свеобухватни и учени, коментари зналачки, текстолошке обраде савршене а регистри потпуни и у свему одговарају сврси којој су намењени. Изузетно одговорног научног посла објављивања архивске грађе Самарцић се прихвата са пуно студиозности. Да је то тако најбоље потврђује чињеница да

је за Вукове историјске списе написао коментаре у обиму од око 700 штампаних страница. Тим коментарима и посебно објављеним студијама о Вуку Караџићу он је показао и доказао да је данас један од најбољих зналаца Вукова дела. Кад је реч о француским путописцима о Београду и Србији за XVI и XVII век он је открио и оне за које се раније није знало. Уз то, у нашој науци је први упозорио на посебну психолошку основу путописа истичући да је потребна велика опрезност у њиховом коришћењу приликом проучавања појединих историјских тема. Без доброг познавања друге историјске грађе, пре свега архивске и статистичке, каже Самарџић, „коришћење извештаја путописаца води стварању историјских представа које могу бити веома погрешне. Супротно томе, кад се упореде са другом грађом, извештаји путописаца добијају вредност сведочења очевидаца који су многе појаве били у прилици да уоче из непосредне близине”. Трагајући за француским путописцима о Београду и Србији, Самарџић је открио и приказао неколико путописних сведочанстава о Далмацији и Дубровнику, која раније, у нас, нису била позната.

У сарадњи са колегама на Катедри за општу историју новог века Филозофског факултета у Београду, Самарџић је припремио књигу докумената *Србија 1878*. У њој су објављени архивски материјали који се превасходно односе на Србију а којим је приказано политичко и дипломатско деловање великих сила од завршетка војних операција почетком 1878. године до закључења Берлинског конгреса. Њима је осветљен и рад српских државника и дипломата на стварању државне независности и територијалног проширења. Документи су домаћег и страног порекла, али су сви саопштени на нашем језику. Са близу 400 докумената прворазредног садржаја и научне вредности, који су снабдени најнужнијим објашњењима, ова књига представља прву већу збирку грађе у српској историографији која се односи на Берлински конгрес и на оне дипломатске и политичке договоре који су му претходили.

Посебна тематска област која привлачи Самарџића и о којој је написао више запажених радова је историја Београда. Сабрани, ти радови запремили би обим једне књиге. По времену које обухватају они се протежу од пада Београда под турску власт до свршетка првог светског рата. По садржају, Самарџићеве радови о Београду су разнолики. Њега занимају опште прилике у граду под турском влашћу, место, значај и улога Београда у међународној трговини, пословање и живот Дубровчана који се ту налазе, као и развитак науке и књижевности у XIX и XX веку. Богато документовани разноврсним изворима, Самарџићеве радови о Београду, некад аналитичког а некад синтетичког карактера, бацају ново јарко светло на читав низ непознатих или мало значајних догађаја и проблема. Његовим текстовима о Београду под турском влашћу читалац добија нову

и јаснију представу о историји града оног времена о којем се мало писало и само понешто знало. Студије о науци негованој у Београду у XIX и XX веку, иако пионирског карактера, одликује свеобухватност, изванредна обавештеност и изнад свега лудност како у анализама тако и закључцима.

Из овог мање више сумарног приказа очигледно је да је Самарџић, уз све наглашене вредности, веома плодан историчар који је за тридесет и пет година рада оставио за собом бројна дела трајног значаја. Његове књиге критика увек прихвата ласкавим оценама а читаоци их доживљавају као својеврсни литерарни догађај. Самарџић спада у ред оних наших ретких писаца историје који имају веома широк круг читалаца. Да је то тако речито говори податак о његовом *Мехмеду Соколовићу*, који је у размаку од десет година доживео три издања. Чини се да је покојни професор Светозар Радојчић, одушевљен *Сулејманом и Рокселаном*, у једном надахнутом приказу те књиге био на најбољем путу да открије „тајну лепог писања” Радована Самарџића. Радојчић је тада забележио да је Самарџић написао обимну књигу, „која се може лако и течно читати и која би се могла, као предавање, слушати без прекидања. Неисторичари примају Самарџићеву историју о Сулејману и Рокселани као књижевно дело. Уметничка кохерентност Самарџићеве књиге толико је чврста и убедљива, да су стваралачки квалитети очигледно надмашили кабинетски рад прикупљања и студије. Мени се чини да сва тајна лепог писања Самарџићевог лежи у његовој способности речитог предочавања, у његовом дару да духовито види смисао поморског рата на Медитерану и сликовите појединости неуспеле турске опсаде Беча”. Даље Радојчић пише: „У временима електронских рачунара скоро се стидљиво спомињу духовитост и таленат. Нарочито се духовитост сумњичи као помало површни дар лаке музе. Самарџић очигледно увек лако пише, или толико утлади свој израз да његова мисао увек лако тече кроз редове. Самарџић, а то је за историчаре свих историја битно, лако обједињава она знања и искуства која се стапају у синтезу која се старински звала дух времена; то је сазнање које не почива на размишљању, и комбиновању чињеница и појединости. Самарџић не ређа картоне својих знања. Његова визија свеукупности стално му је пред очима. Догађаји, стари извештаји о догађајима, карактери, психолошке анализе, све то живи у кохерентности која прелази прекораница летописа и књижевности и преко зида између историје и савременог”. Боље и лепше од овога не може се рећи а пажљив читалац Самарџићевих радова лако ће се сложити са оценама професора Радојчића.

Представа о научној делатности Радована Самарџића биће потпунија ако се помену бар неки важнији организациони послови којима он руководи или у којима активно учествује. Свакако да су у тој врсти посла, у овом тренутку, најважнији они

који се тичу Балканолошког института. Од када је директор Института уредио је три броја *Balkanica* и једанаест књига штампаних у посебним издањима. Институт је за то време организовао у Београду два научна скупа: *Грчко-српска сарадња 1830—1908*, који је одржан јуна 1980, и *Саветовање балканолога*, одржано септембра 1982. године. Захваљујући научном угледу који је стекао својим радовима, Самарџић је изабран за председника Организационог одбора V међународног конгреса за студије Југоисточне Европе. У последњих десетак година он је, крај свих тешкоћа с којима се суочавају редакције наших часописа, као главни и одговорни уредник, са запаженим успесима издавао *Југословенски историјски часопис*. Самарџић стоји и на челу уређивачког одбора *Историје српског народа*, те за нашу науку и културу капиталне едиције Српске књижевне задруге. Уз то, он спада у ред најактивнијих чланова Српске академије наука и уметности у којој је не само члан већ и успешан руководиоца неких њених одбора и пројеката. Научни углед и лепа ерудиција учинили су то да је Самарџић данас и многу тражен и много ангажован и у свакој средини добро дошао било као руководиоца, саветодаваца или сарадника. За резултате које је постигао стекао је и друштвена признања. Међутим, знајући га као човека који је заљубљеник свога посла, који и даље са пуно научне знатижеље проучава списе XVII и XVIII века, посебно оне који се тичу Бечког рата и Велике сеобе Срба, од њега ваља очекивати и нове научне резултате. У сваком случају научно дело Радована Самарџића је далеко од свог завршетка.

